

Robert Čapek

NOVÉ TŘÍDNÍ SCHŮZKY

metodický návod

Co je dobré o třídní schůzce vědět?

Abychom přistupovali k její přípravě a realizaci zodpovědně a patřičně motivováni, je potřebné si uvědomit:

- Třídní schůzky jsou **nejdůležitější interakcí mezi školou a rodiči**.
- Je to jedna z mála možností, kdy se **ukazuje kvalita učitelovy práce rodičům**.
- Třídní schůzky jsou doslova **výkladní skříň školy**, to se týká i prostředí školy a třídy, vybavení pomůckami, připravenosti na tuto událost, čistoty a pořádku.
- Na rozdíl od konzultací slouží třídní schůzky k **utváření školního společenství**, vhodně řízené zkvalitňují školní klima. To vede ke zlepšení vztahů rodičů ke škole a učitelům, které se promítá například do rodičovské podpory vzdělání žáků, pomoci s úkoly, snahy přátelsky řešit problémy apod. Musíme dostat rodiče na svou stranu a třídní schůzka je pro to jako stvořená.
- Třídní schůzka je fórem, kdy **učitel může vysvětlovat rodičům** základní pedagogicko – psychologické zákonitosti, způsoby hodnocení, individuální práci se žáky apod. – zkrátka rodiče vést, aby pochopili, jak se změnilo vzdělávání od doby, kdy byli sami žáky. Jeden z důsledků bude, že poté nebudou nárokovat nepedagogické postupy (jako například známku počítanou z aritmetického průměru).
- Třídní schůzka je místo, kde by mělo docházet k **participaci rodičů na životě třídy a školy**, což se děje například formou spolurozhodování.
- **Učitel** také může na třídní schůzce působit jako **mediátor** mezi rodiči v případě problémů se vztahy mezi žáky, je také obhájcem „svých“ rodičů v případech konfliktů s jinými učiteli.
- Třídní schůzka (ovšem jasnou, učitelem vedenou formou) by se také měla stát Hyde Parkem pro rodiče – místem, kde bez obav říká své názory nebo i stížnosti.
- Třídní schůzka **není** pouhým **prostředkem, jak informovat o známkách**. Je to ukázka života školy, prezentace odborného pohledu na třídu jako celek a na každého žáka jako jedinečnou individualitu.

PŘÍPRAVA NA TŘÍDNÍ SCHŮZKU

- I.) V delším časovém období před třídní schůzkou je mimo jiné třeba:
- A) Připravit si **přehled** (soupis) **významného učiva** z hlavních předmětů, které **bylo probráno** (koordinace všech učitelů, využití ŠVP a tematických plánů);
  - B) Připravit si **přehled významného učiva** z hlavních předmětů, které **bude probíráno** v dalším období (koordinace všech učitelů, využití ŠVP a tematických plánů);
  - C) Shromážďovat vydařené žákovské produkty **z mnoha** předmětů, archivovat je se jmény žáků – autorů (nejen výkresy, ale i testy, výstupy projektů apod.- mohou být nápomocni sami žáci);
(! Vydařené jsou pouze ty s jedničkou nebo pochvalou, tedy ne pro „čtyřkaře“ trojkový nebo dvojkový test !)
  - D) **Fotografovat** podařené a zajímavé školní akce a vyučovací aktivity tak, aby byly na snímcích reprezentovány všechny děti ze třídy;
  - E) Promyslet a vyrobit s dětmi **dárek**, který bude pro rodiče na třídní schůzce připraven na lavici (např. v koordinaci s učitelem výtvarné výchovy¹);
  - F) Promyslet a sepsat si v hlavních bodech **aktualitu**, kterou rodičům na třídní schůzce přednesu.
  - G) Spolu s kolegy promyslet lepší a sofistikovanější způsob, jak zprostředkovat rodičům hodnocení žáků (jiný než informačně plochá a graficky nedůstojná „nudlička“ se známkami)

I když jsou činnosti popsány „v delším“ časovém období, všechny by měly mít jasně stanovený termín.

¹ Nemusí jít jen o výtvarné dílo, ale i „dopis rodičům“ apod.!

II.) Několik dnů před třídní schůzkou je třeba:

A) Přemýšlet o tematickém zaměření schůzky

B) Připravit **pozvánku** na třídní schůzku pro rodiče (tu vyrobí žáci formou plakátku apod.).

- Pozvánka obsahuje:
- 1) přesný termín a čas
  - 2) bodový program třídní schůzky²
  - 3) orientační konec (doporučuje se 1 – 1,5 hodiny, maximálně však 2!)³
  - 4) „propagace“ (můžete se těšit..., dárek atd.);

C) Připravit si **itinerář třídní schůzky**.

- Itinerář obsahuje:
- 1) program schůzky v jednotlivých bodech (vychází z pravidel vedení třídní schůzky)
  - 2) hrubé časové rozvržení
  - 3) prostor pro diskusi s rodiči;
  - 4) pedagogicko – psychologickou aktualitu (například „chování sedmáků v pubertě“, „jak své ratolesti pomáhat s učením“ apod.)

C) Připravit „plachty“ s učivem (označit obtížné body, témata využitá pro spolupráci s rodiči apod.), vytisknout fotky apod.;

D) Probrat se žakovskými výtvary a ubezpečit se, že každý žák má dostatek produktů pro prezentaci jeho práce;

E) Shromážďovat poznatky o jednotlivých žácích (ne pouze známky!).

F) Některé informace by si měly rodiče odnést na papíru sebou. Dbejte, aby měly profesionální úroveň.

² Rodič by neměl poslouchat více než 15 minut, činnosti je třeba promístit.

³ Ale 50% tohoto času by mělo být věnováno výměně informací a diskusi!

III) V den konání třídní schůzky je třeba

- A) Stanovit si, jaké celkové sdělení chci rodičům předat (že mají dítě v kvalitní škole) a jak před nimi chci vypadat (jako profesionál, kterému na své práce a jejich dětech záleží).
- B) Přemýšlet o jednotlivých body třídní schůzky (které informace budou pouze prezentovány, které budou dány k diskusi apod.)
- C) Promyslet, jaké prezentační techniky použiji a co je nutné si připravit (žákovské produkty, vizualizace, powerpoint aj.);
- D) Ujasnit si a sepsat, které informace budu chtít od rodičů získat (například jak dlouho pracují na úkolech apod.)
- E) Připravit se (psychicky a psychologicky) na to, že některé informace mohou vyvolat negativní reakci nebo emotivní hnutí rodičů. Tato schůzce předcházející „imaginace možných problematických míst“ nám pomůže zůstat v klidu a vyhneme se tak překvapení a neadekvátní reakci. Je dobré mít i připraveny různé varianty reakce, kterou případně použijeme.
- F) /Případně: s dětmi v daný den při vyučování přichystat výzdobu třídy/;
- G) Ubezpečit se, zda-li je třída vzorně uklizená (včetně pořádku v lavicích, vneseného koše a smazané tabule, všechny židličky dole apod.);
- H) Připravit třídu na třídní schůzku:
  - 1) Na nástěnky a zdi třídy rozvěsit „výtvarnější“ žákovské produkty se jmény žáků (dbát na to, aby byli zastoupeni všichni žáci ze třídy);
  - 2) Na lavice dát jmenovky žáků (ale ještě lepší jsou jmenovky rodičů! – mějte připraveny fixy a papíry), přichystané dárky, desky s žákovskými úspěchy aj.
  - 3) Vyvěsit přichystané „plachty“ s učivem, které děti zvládly a které je ještě čeká;
  - 4) Případně uspořádat lavice (ve smyslu omezení bariér) – například komunikační kruh.
- I) Nechystat občerstvení (pokud ho nepřipravily sami žáci), ale balenou vodu ano. Měla by být rodičům k dispozici i s kelímky.

IV) Při třídní schůzce je třeba:

- A) Každého rodiče přivítat;
- B) Poprosit rodiče o vypnutí zvonění u jejich mobilních telefonů;
- C) Být optimistický, zdvořilý, profesionální – na nic si nestěžovat (ani na děti, ani na školství, ani na peníze, prostě - na nic);
- D) Poznamenat si (odškrtnout v itineráři), které informace jsme již rodičům sdělili;
- E) Nedovolit a nedopustit přeskokování v programu. Pokud se vyskytne otázka nebo další námět k diskuzi, poznamenat si ho na tabuli za sebou (ať se na něj nezapomene), říci rodičům, že bude vyřešen později a opravdu ho probrat v pozdější diskuzi.
- F) Snažit se chválit třídu jako celek (rodiče se pak také budou cítit jako soudržný celek);
- G) Při předávání informací se snažit o důvěryhodnost (mít poznatky ověřené, neříkat například „mám dojem“ apod.) a o neemotivní věcnost (nerozčilovat se kvůli přezouvání a podobným malichernostem).
- H) Vést rodiče k věcnosti a nechat je prezentovat náměty vždy jen k jedné dané věci⁴. /Není od věci seznámit je s pravidly diskuze⁵ ještě než se rozběhne/.
- I) Ptát se na konci třídní schůzky, co se rodičům líbilo a co by případně chtěli projednat nebo slyšet na té příští. Můžete mít přichystaný minidotazníček nebo nechat při diskuzi kolovat „listinu očekávání“.

V) Po třídní schůzce

- A) Učinit si poznámky o průběhu, zapíšeme i podněty, která nás napadly pro její zkvalitnění a později by byly zapomenuty.
- B) Pokud má učitel dojem, že se něco nedořešilo, připraví si věc na příště (může nějakou problematiku odložit na další schůzku i po dohodě s rodiči, stejně tak se dohodnout na individuální konzultaci).
- C) Učitel si na základě žádosti rodičů, námětů apod. a své vlastní analýzy proběhnuvší schůzky, zpracuje úkoly na příští třídní schůzku.

⁴ Je možné i používat přesýpací hodiny (minutovky).

⁵ A) Mluvit stručně, B) neodbíhat od tématu, C) pokud chci mluvit, přihlásit se do pořadí, D) pokud mě něco napadne, zapsat si to, abych to nezapoměl.

Rozhovor s rodičem

Rozhovor s rodičem je důležitou součástí práce učitele. Rodič vám svěřil to nejcennější, co má, své dítě a od učitelů oprávněně vyžaduje profesionální přístup a kvalitní práci. Proto je důležité vzít za své některé zásady, které nám umožní hovořit s rodičem v tom správném duchu.

- Rozhovor by měl být veden v přátelském duchu, nikoliv v konfrontačním. Rodič není žáček, pokud mu něco vysvětlujete, nemluvte s ním jako s malým dítětem nebo blbcem.
- Vyslechněte ho trpělivě a s pochopením (nepřerušujte ho, neskákejte mu do řeči, nesnažte se mu oponovat a prosadit svou „pravdu“).
- Dávejte mu najevo, že chápete jeho obavy, námitky, problémy. V žádném případě ho nezatěžujte svými!
- Pokud je sdělení, které mu chcete předat, nepříznivé – pracujte se strategií přesýpacích hodin. Na začátku rozhodně musí slyšet příjemné věci. Tím navodíte správnou atmosféru. Když budete mít pro jeho dítě pochvalné slovo, budete bráni jako někdo, komu na žácích záleží a vaše slova budou mít větší účinnost. Teprve když jste žáka vychválili (ne však ironicky), můžete pronášet méně příjemná sdělení nebo žádosti. Avšak ihned poté je zase čas na optimistické výhledy do budoucnosti, pozitivní myšlení a vybízení ke spolupráci.
- Nezapomeňte, že pokud budete rodiče „trestat“ za jejich dítě nebo v něm vytvářet nepříjemné pocity, už nepříjde a vy ztratíte spojení.
- Pokud se rodič chová neslušně, příliš agresivně nebo vulgárně, okamžitě rozhovor přerušete. Otevřeně mu řekněte, že další jednání chcete vést pouze za přítomnosti paní ředitelky. Pokud si netroufáte vystoupit otevřeně, odejděte pod nějakou záminkou a vraťte se až s paní ředitelkou.
- U hovorů, u kterých očekáváte podobné negativní jednání (ať již na základě intuice nebo předchozí zkušenosti), nikdy nepřijímejte rodiče sami, vždy si zaříd'te (nenápadnou) přítomnost kolegyně nebo kolegy. Avšak i potom jednejte slušně a profesionálně.
- Na rozhovory buďte připraveni. To není to samé jako „mít po ruce klasifikační zápisník“!
- Nezaměňujte rozhovory s rodiči pouze na informaci o známkách, věnujte se dítěti jako celku, vyzdvihněte i postoje nebo dovednostní záležitosti.
- Nikdy neztrácejte klid a rozvahu. Pokud cítíte negativní emoce, raději neříkejte nic a počkejte si, až vám klesne tepová frekvence.

Malá čítanka o rodičích

„Předávám ti domácí úkol. Řekni otci, že už se dost zlepšil, ale pořád to není to, co od něho čekám.“

I když se nedá považovat za přímého tvůrce klimatu ve třídě, rodič do něho obvykle velmi zasahuje. Jako „spolupříjemce“ školního vzdělání svého dítěte v ideálním případě školu pozoruje a dozoruje, vznáší jeho nároky a připomínky. A jeho požadavky bývají velmi často oprávněné. Petlák uvádí, že rodiče především chtějí a očekávají:

- rovné zacházení, aby děti neměly pocit křivdy, že jsou učitelovi nesympatické, apod.;
- aby bylo jejich dítě podporované ve vzdělávání;
- pomoc učitele, vstřícnost při řešení problémů s chováním nebo studijními výsledky žáka;
- zodpovědný a individuální přístup k jejich dítěti;
- že učitel velmi zodpovědně a objektivně hodnotí žáka a je ochotný jim vysvětlit důvody svého přístupu k žákovi, případně i zaměření jeho intervencí;
- vysokou kvalifikovanost a využívání nejen didaktických, ale i ostatních dovedností učitele;
- důraz učitele nejen na didaktické aspekty vyučování, ale i o jeho emoční stránku;
- zájem také o neformální spolupráci s rodiči.

Pokud rodič prokazuje zájem a své ratolesti pomáhá, je to pro pedagogy dobrá zpráva. Rodič může ovlivňovat klima ve třídě přes své dítě i negativním způsobem, například:

- Rodič si formuje dítě k dokonalejšímu obrazu svému, které se může projevat v přehnaném důrazu na přípravu, úkoly a jejich dokonalé plnění. Tyto ambice rodičů vedou k přetížení dítěte.
- Rodiče mohou špatně mluvit o učitelích, o škole, kam dítě chodí atd.
- Rodiče přenášejí na děti nepodložené obavy, strach ze školy apod.⁶
- Rodiče mají na starost oblékání, výstroj a výzbroj 😊 dítěte, kterou ostatní děti tak rády hodnotí, a to jak pozitivně, tak i negativně (i v těch v nejnižších třídách).
- Rodiče nepřímo ovlivňují vztahy ve třídě. Dítě si často neví ve škole rady se vztahy (kamarádství a jejich rozpady) a především na prvním stupni se ještě svěří rodičům. Jejich intervence může být špatná a zhorší žákovy vztahy ve třídě nebo jejich vnímání. Tradiční nařizování rodičů, s kým kamarádit a s kým ne, dítěti na klidu nepřidá, neboť může vzniknout pocit viny či vzdoru.
- Problémy v rodině pak nepochybně vedou ke zhoršení prospěchu, nezájmu a snížení školní angažovanosti.
- A v neposlední je jisté, že v chování a školní práci dítěte se souhrnně odráží rodinná výchova.

Obecně však rodiče respektují školu i odbornost učitelů a mnoho věcí s klidem ponechají na řešení škole. Mají jen velmi mírné připomínky, často velmi rozumné. Například většina rodičů v uvedeném šetření⁷ se shoduje v tom, že by se měla posílit výuka cizích jazyků a informatiky. Řada z nich je zároveň tohoto názoru, že je žádoucí více prostoru věnovat i českému jazyku. Další odpovědi respondentů na tuto otázku se však zároveň různí. Typickými názory jsou tyto dvě odpovědi: 1) „Žáci by se měli víc učit vzájemné spolupráci, práci v kolektivu, umět vyjádřit svůj názor.“ 2) „...vést žáka k samostatnému a tvůrčímu myšlení a nezatěžovat průměrné žáky nadbytečným množstvím učiva v běžném životě nepotřebným.“ Zajímavý je názor jednoho z rodičů: „... vést děti, aby se učily samy.“ Za zmínku stojí ještě mínění: „Předmět, který by jim umožnil rozhled, umět se

⁶ Například rodiče žáků na konci páté třídy strašili, že po prázdninách jdou mezi „velké žáky“ na jinou budovu, kde by jim mohli ubližovat.

⁷ Na otázky dotazníku odpovídalo 53 rodičů žáků ve školním roce 2004/2005.

vyjadřovat, odvozovat, menší děti vyučovat spíše hrou, ale i starší – ne jen automatický dril.“ Na otázku „Jakými metodami by se v této moderní škole mělo vyučovat?“ odpovídají často rodiče v rozpacích a mnozí z nich přiznávali svou „odbornou nekompetentnost, kterou zcela a s důvěrou přenechají učitelům – odborníkům.“ Rodiče však cítí, že „...výuka by neměla být bez kázně, ale žáci by neměli mít ze školy nepříjemný pocit, škola by je měla bavit“. To jsou jistě legitimní a inspirativní připomínky. Jenomže ne každý rodič má pocit, že se jeho názorům naslouchá.

Bohužel je třeba si přiznat, že tak jako někteří učitelé ztrácejí své žáky, ztrácejí i rodiče. Přitom výchozí podmínky jsou dobré. Začněme první třídou, kdy prvním školním dnem žije se svým dítětem většina rodičů. Stejně jako jejich potomek bývají nadšeni hezkým prostředím třídy, uvítáním a paní učitelkou. A nyní pohledme na třídní schůzku v osmé třídě téže školy. Někde na této cestě jsme totiž mnoho našich rodičů poztráceli. Rodičů starších žáků zde sedí slabá třetina (kdoví jestli), slyší od učitelky naprosto nezajímavé organizační pokyny, které se týkají sběru papíru. Později mu další učitelé, kteří si jeho dítě jen nezřetelně vybavují, hlásí naprosto neprůkazné známky: „3, 2, 4, 3 a tady ho musím pochválit, 1.“ Kdy, za co, co umí a co ne, kde jsou rezervy, nikdo neví. Připomíná to papouška, který loví číslo z klobouku. Někdy ani ke kontaktu s učitelem nedochází, na rodiče čekají papírky se známkami, které jen podepisují.

Známky uslyší (nebo na papírku uvidí) rodič průměrného žáka, ale pro maminky a tatínky „darebáků“ máme ve škole zvláštní režim. Učitelka, která vidí tohoto tatínka po velmi dlouhé době, celá radostně rozechvělá, mu vypoví všechno co má na srdci. A je toho hodně, neboť právě pracuje na své pomstě v domnění, že tatínek později doma synáčkovi zmaže zadek. A tím se vyrovná skóre – kluk ji při hodinách otravuje a ona mu to alespoň takhle vrátila. V skutečnosti se nyní tatínkovi vyjasňuje, proč má kluk žákovskou knížku plnou poznámek a chlapec je od této chvíle v jeho očích obětí psychicky labilní a neobjektivní kantorky. Učitelka nyní odhalila až na dřevě svou neprofesionalitu a zároveň odradila tatínka od dalších návštěv školy. Ten odmítá být součástí psychohygieny pedagogů, raději by přivítal objektivní poznatky o vzdělávání svého syna a třeba i nabídku spolupráce a vizi, jak vše zlepšit.

Opravdu, je nutné dělat z rodičů někoho, kdo děti trestá za to, co nezvládnou učitelé? Podle Dobšíkové „prohlídkou většího množství žákovských knížek zjistíme, zejména na školách, které skutečnou spolupráci s rodiči nemají a ani mít nechtějí, že na jednu pochvalu připadá

několikanásobně více negativních sdělení o chování či prospěchu žáka“. Často tyto poznámky svědčí o bezradnosti nebo zlé vůli učitele víc, než o čemkoliv jiném. Sám chci věřit tomu, že učitelů, kteří poznámky píší, ubývá. Snad si již uvědomují dvojsečnost a neúčinnost takového opatření.

Jak tedy rodiče získat ke spolupráci? Na základě zkušeností svých a kolegů z různých typů škol, kteří s rodiči výborně spolupracují, lze doporučit:

A/ **Profesionalitu.** Učitel je odborníkem na svém místě, vede na vysoké úrovni vzdělávání, dokáže dětem poznatky předat moderními způsoby, motivuje je a aktivizuje. Dítě je ve škole spokojené, práce ho zajímá a tyto své postoje přenáší na rodiče. Ti respektují pedagogické dovednosti učitele a s tímto dobrým míněním k němu přistupují v každém vzájemném kontaktu. A profesionalita učitele se projevuje i v míře zapojení rodičů do života třídy, přičemž iniciativa je na něm. Vysvětlí rodičům možnosti zapojení do výuky, neformálních aktivit, ujasní pravidla, povinnosti a práva rodičů.

B/ **Vhodnou komunikaci s rodičem.** Jako významný se opět ukazuje profesionální přístup, tentokrát k předávání poznatků o žákovi. Tato komunikace by měla být vedena oboustrannou snahou o dobro pro dané dítě, snahou o spolupráci. Učitel se přece o zázemí dětí ve své třídě zajímá, stejně jako rodiče chtějí poznat, co se ve škole dítě naučí. Je vhodné předkládat nejen klasifikaci, ale mít připraveny i své poznámky, žákovské výtvary, sociometrická měření a měření klimatu, ukázky zlepšení, podložené příklady atd. Tímto způsobem vytvářet sofistikovaný obrázek o žákovi, který bude dobrým vodítkem pro rodiče i později, při výběru jeho další studijní dráhy. Informace by měly proudit plynule oběma směry, ne pouze čtyřikrát do roka, nárazově při třídní schůzce. Formy sdělení mohou být pestré. Nejen zápisníky domácích úkolů, ale i zprávy o probrané látce, diplomy, zakončující důležité téma učiva a telefonáty apod.

C/ **Optimismus a pozitivní postoj.** Rozhovory s rodiči vést optimisticky, s dobrou vírou, dávat najevo (a mít!) pozitivní vztah k žákovi, radovat se spolu s rodiči z jeho úspěchů. Rodiče musejí mít jistotu, že to myslíte s jejich dítětem dobře. Veškerá interakce probíhá v podnětném, pro rodiče nestresujícím prostředí. Učitel, který s nimi chce o dítěti hovořit, na ně nespěchá a netlačí. Třeba i poněkud neformální postoj (což není totéž co familiární) může pomoci rodičům hovořit o problémech, které jejich dítě má doma. Sám učitel pak může konkrétně naznačit, co by dítěti při přípravě pomohlo a na co by se mohli rodiče zaměřit.

D/ **Vstřícnost.** Učitel není úředníkem v nějaké instituci, jenž je arogantní k předem kořícím se žadatelům v roli rodičů. Je to člověk, kterému jde o spolupráci s nimi. K tomu je zapotřebí mít pochopení pro individuální rodinné problémy, nabízet pomoc v případech studijních problémů žáka, být s rodiči v kontaktu a předávat jim i aktuální informace o záležitostech, kterým by prodlení neprospělo (a tím nemám na mysli předvolávání rodičů do školy „na kobereček“, aby se podíleli na řešení kázeňských problémů). Jde nejen o spolupráci ve věcech vzdělání žáka, ale i o informace z jeho rodinného prostředí. Třídní učitel by měl vědět, zda má žák klid na svou přípravu, kolik času jí dává, zdali se mu rodiče věnují apod. A také: zatímco učitel pracuje (řekněme) do 14 hodiny, rodiče se v tuto chvíli vrací domů. Je základním pravidlem slušného učitele umožnit rodičům informaci v případě potřeby poskytnutím svého telefonního čísla⁸. Jestliže je třeba vyřešit problém, učitel napíše rodičům dopis. Rozhodně však nelze nic vyřešit dvouřádkovou poznámkou (třeba do žákovské knížky), takto si učitel s rodiči dopisovat nemá.

„Dneska ráno jsem si nedokázal představit, že zas půjdu do školy a tak jsem zůstal v posteli až do 12,45. Poprosil jsem matku, aby mi napsala omluvenku. Při odpolední kontrole jsem ji dal slečně učitelce Fossingtonové-Goreové. Navztekaně si ji přečetl a řekla: ‚Tvoje matka je aspoň upřímná. To je příjemná změna v té hromadě lží, co člověk dneska může očekávat od většiny rodičů‘. Dala mi omluvenku přečíst. Stálo v ní:

Milá slečno učitelko, Adrian dneska dopoledne nešel do školy, protože až do 12,45 nevyšel z postele. Srdečně Pauline Moleová

Pro příště nechám psát omluvenky otce. Je to rozený lhář.“

(Sue Townsendová, Hořké zrání Adriana Molea)

---

⁸ Nemusíte se bát jeho zneužití žáky, ti ho stejně už mají. Ať již ze školního výletu nebo lyžařského výcviku. A pokud ne, měli by ho mít! Setkal jsem se s názorem ve sborně, že „řezníkovi se také po otevírací době do masny nevolá“. A jaká je otevírací doba učitele? Počítejme 8,5 hodinovou pracovní dobu, budme tedy ve škole na telefonu do 16 hodiny, kdy máme mít otevřeno my. Ovšem v té době již je mnoho učitelů dávno doma, takže...?

Třídní schůzky jsou někdy poněkud problematickou záležitostí a festivalem zmarňeného času. Někteří učitelé na nich mají opravdu pěknou účast rodičů, jiní bídou. Lze to vysvětlovat všelijak, ale zcela jistě existuje dovednost učitelů takovou schůzku připravit, organizovat a řídit. Welchová nazývá třídní schůzku „vylítím kbelíku ledové vody na hlavu“. Hovoří o tom, že „většina rodičů se zdržuje hodnotit učitele, protože jejich neschopnost unést připomínky na vlastní osobu je obecně známa, přičemž sami totéž činí svým žákům téměř permanentně.“ Naráží tak zejména na fakt, že učitelé rodičům sdělují negativní hodnocení o jejich dětech a ti někdy vstřebávají tyto názory s nechutí a nedůvěrou. Hledání rezerv na druhé straně, u učitelů, se pak setkává s nepřátelskou reakcí členů sboru. Rozhodně se pro mnohé rodiče stává návštěva takové schůzky nepříjemnou věcí, zvláště když jsou neúspěchy jejich potomků probírány před ostatními rodiči. A navíc, co by tedy měli rodičové s takovou informací dělat? Pokud ji vezmou za bernou minci, sníží se jejich hodnocení o schopnosti svého potomka zvládat školní úkoly. Jejich mínění pak sníží i sebehodnocení samotného dítěte. To pak může být zklamané, demotivované a rozhněvané na učitele. Takže, co tím pedagog získal? Přitom je tak lehké získat rodiče vyzdvižením kvality jejich potomka a každé dítě je přece za co chválit. To jen učitelé někdy nechtějí. Ale mohli by a měli by.

Samotná třídní schůzka by neměla být jen souborem co nejrychleji předaných informací o prospěchu a vyřízení organizace školy v přírodě a jiných organizačních záležitostech. Jde o **příjemné setkání**, na stolech jsou připraveny dárečky od dětí, učitelka představuje projekty a aktivity, které se dětem povedly, hovoří o specifiku vzdělávání v tomto období, posiluje motivaci rodičů zabývat se školní prací, rozdává pozitivní podněty. V určitém smyslu jedná s rodiči jako se žáky, je také třeba je motivovat, poučit a hlavně získat pro jejich úkol - podporu vzdělávání svého dítěte. A jedním ze způsobů jsou například i domácí úkoly, které jsou připraveny pro společnou zábavnou práci dětí s rodiči. Zapojený rodič ukazuje dítěti různé postupy, pomůcky, které mohou rozvíjet žákovy dovednosti k učení. Společné poznávání je pak přínosem pro obě strany a může být začátkem studijních cest do přírody, zámků a muzeí.

Nezapomínáme, že školní prostředí je hlavně místem „bez rodičů“, kde probíhá socializace trochu jinak, dítě se učí spoléhat na své síly, začleňuje se do sociální skupiny svých vrstevníků, je zodpovědné za své chování. Ale vůbec se nemusíme bát vstupu rodičů. Není správné pohlížet na ně jako na nevítané hosty v našem výsadním území. Důležitá je ona symbolika spolupráce pedagogů s rodiči, poznávání se, spřízněnost cílů, která je

takto vyjadřována. Někdy učitelé hloupě a zbytečně považují za nepřítel toho, kdo z logiky věci musí být náš nejbližší spojenec - rodiče „našich“ dětí ve třídách.

Klima školy – rodiče

Rodiče považují za velmi důležitý faktor v celém vzdělávání a zcela jistě ovlivňují klima ve škole zásadním způsobem. Česká společnost není z hlediska vzdělávacích potřeb homogenní, ale lze identifikovat rozdílné typy rodičů, lišící se z hlediska požadavků na školní vzdělávání. Pro své potomky žádají:

➤ „Typ č. 1 – „orientaci ve světě“: nadprůměrné zdůraznění dimenze „všeobecného rozvoje osobnosti“. Zejména pociťuje nedostatečnost školního vzdělávání v oblasti orientace v právu a zákonech, v umění jednat s lidmi z různých vrstev, porozumění životu v různých zemích. Má průměrné požadavky v dimenzi „vzdělávacího základu“,

téměř nepožaduje dimenzi „kázně“.

Celkem **18 %** populace.

➤ Typ č. 2 – „vzdělání a sebedůvěru“: nadprůměrně zdůrazňuje faktor „vzdělávacího základu“, naopak je nízko z hlediska zbylých dvou dimenzí („všeobecný rozvoj osobnosti“, „kázeň“). Hlavní disproporci svých vysokých požadavků v konfrontaci s nedostatečnou realitou školy vidí v oblasti budování sebedůvěry žáků, samostatnosti a schopnosti se rozhodovat, případně i chuti do dalšího studia. Požaduje tedy nikoliv poslušného a ukázněného žáka, nýbrž žáka sebevědomého a motivovaného.

Celkem **50 %** populace.

➤ Typ č. 3 – „*slušnost a kázeň*“: jakýsi protiklad typu č. 2, který je vysoce orientován pouze na dimenzi „kázně“, naopak velmi nízko zejména v případě „vzdělávacího základu“. Nedostatečnost vzdělávání vidí hlavně v oblasti výchovy ke zdvořilosti a slušnosti, poslušnosti a ukázněnosti a výchovy k „dobrému občanovi“. Naopak sebedůvěra a samostatnost je odsunuta na poslední místa.

Celkem **22 %** populace.

➤ Typ č. 4 – „*všeobecnou úroveň*“: vysoce kritický k dostatečnosti školního vzdělávání ve všech směrech – školy podle něj nerozvíjejí dostatečně ani jednu z uvedených dimenzí.

Celkem **10 %** populace.“

(Walterová, Černý 2006, s. 66-67)

Česká veřejnost vykazuje také značnou názorovou stabilitu, pokud jde o míru spokojenosti se stavem školství, přičemž početnost spokojeného a naopak nespokojeného segmentu je přibližně stejný. V letech 1992 i 1995 bylo se školstvím nespokojeno vždy zhruba 57 % veřejnosti (STEM 1992, AMD 1995). V roce 2003 (CVVM) byla zhruba třetina spokojena, třetina nespokojena a třetina „tak napůl“ (tj. spokojena i nespokojena). (Walterová, Černý 2006) Zajímavější by bylo vědět, jakou položku z těch spokojených a nespokojených tvoří rodiče právě aktuálních žáků. Ve výzkumech je vidět disproporce mezi evaluací, kterou provádí školy u „svých rodičů“ a nezávislými institucemi. Inu, jaký blázen by dal svému dítěti do ruky dotazník, kterým by vyjádřil svou nespokojenost se školou a učiteli?

Ale pojďme od začátku. I rodič je velmi důležitý spolutvůrce klimatu školy. Jeho aktivita začíná tím, že nejprve si musí pro své dítě vybrat školu - nejlépe tu naši.

Válka o děti

Existuje pohled, který tvrdí, že vzdělávání nemůže být pojednáno tržně, protože je službou v obecném společenském zájmu. Není tedy dobrá praxe u nás, že žák nebo student nese škole finance a proto je předmětem boje. Což například brání tomu, aby školy ležící v blízkém sousedství plně spolupracovaly a učily se od sebe, neboť jsou vlastně přímými konkurenty v zuřícím boji o děti. Ale přesto se u nás o děti válčí a zákopy se táhnou mateřskými školkami, poštovními schránkami rodičů, regionálními časopisy, zastupitelstvy a dalšími bojišti.

Důležitá role rodičů tedy začíná již fatálním rozhodováním, do které školy své dítě zapíše. Samozřejmě mnoho z nich má omezenou volbu, pokud je v obci jediná škola, tak si často nemohou dovolit z časových nebo finančních důvodů dítě dopravovat do školy vzdálenější, byť s lepší pověstí. Tomu také odpovídá výsledek šetření, kdy na otázku „Podle čeho jste se především rozhodovali při výběru školy, kterou vaše dítě navštěvuje?“ odpovídá drtivá většina dotázaných rodičů: vzdálenost od bydliště (dojíždění). U ZŠ je to přes 50%, u málotřídek dokonce skoro 80%. (Scio 2008 I.) V jednom svém šetření jsem záměrně vyloučil aspekt vzdálenosti školy od místa bydliště tím, že jsem oslovil rodiče prvňáčků jen ve dvou školách, které jsou od sebe vzdáleny přibližně 100m. Za bezkonkurenčně nejvýznamnější byla rodiči považována *kvalita pedagogického sboru*, resp. *kvalita učitelů 1. stupně*. Za těmito dvěma faktory zela veliká propast, to znamená, že rodiče jsou si vědomi rozhodující role učitelů pro vzdělání svých dětí. Až mnohem nižší index významnosti mělo: *do školy chodí kamarádi dítěte, zkušenost se sourozencem, akce pro rodiče* (vyplatí se věnovat jim pozornost!) apod. Na posledních místech (a tedy jako nevýznamné) se ukázaly například *sportovní úspěchy* nebo *webové stránky školy*⁹. V anketě, kterou prováděla Lhotková¹⁰, se ukázalo, že 71% ředitelů zvýšilo počet akcí pro rodiče, avšak jen 53% soudí, že počet těchto akcí před zápisem a počet zapsaných prvňáčků spolu souvisí. Z toho lze vyvodit, že se mnozí ředitelé správně rozhodují věnovat akcím pro rodiče pozornost. Avšak naopak jejich velká

⁹ Z celkového počtu 92 obzvaných rodičů žáků prvního ročníku obou škol jich vyplněný dotazník vrátilo 77 (tedy 84%). Také vzhledem k tomu, že to bylo v malém městě, 96 % rodičů konstatovalo, že jejich informace o vybrané škole jsou velmi nebo celkem dobré.

¹⁰ Vzorek není v textu uveden, ale protože respondenti byli účastníci studia pro vedoucí pedagogické pracovníky, šlo pravděpodobně nejvýše o desítky ředitelů.

část není ani poučena o základních motivacích rodičů při volbě školy pro své dítě. Snad jedině tam, kde je škola samotinká široko daleko od ostatních, nelze již více dětí „načerpát“ a o žádné přijít, lze takovou lehkomyšlnost pak tolerovat. Většinou však školy o děti bojují. To je dobře.

Ukázalo se (nyní již hovořím pouze o svém šetření), že rodiče mají o školách ve svém okolí dobré povědomí. Informace o té, kterou vybrali pro své dítě, pocházejí za čtyř poměrně vyrovnaných pramenů:

1. ze zkušeností jejich staršího dítěte, které chodí na stejnou školu;
2. z vlastních zkušeností bývalého žáka (žákyně);
3. od známých, příbuzných a jiných obyvatel obce;
4. z propagačních materiálů školy.

Zbylé zdroje se v četnosti uvedeným ani zdaleka nepřibližují. Polovina rodičů se byla ve školu, kterou si vyhlédli pro své dítě, podívat, 14% dokonce v obou (mezi kterými se rozhodovalo). Většina zbývajících částí tuto prohlídku neuskutečnila pouze z důvodu, že dané školy dobře zná – z rodičovských schůzek nebo jiných návštěv. V malém městě (kde byl výzkum realizován) rodiče prvňáčků znají také učitele – 56% osobně, 34% o nich nějaké informace slyšela, přestože je osobně nezná. Je tedy jisté, že tady škola nemůže svému okolí nic nalhávat, téměř každý problém nebo vada se na veřejnost dostane. Při této znalosti věci rozlišují poučení rodičové i mezi učitelkami a často se dožadují změny zařazení v prvních třídách, aby našli pro svou ratolest právě tu učitelku, která pro něj bude tou „nejlepší“. Školy vycházejí těmto požadavkům vstříc i tím, že nechávají některé kvalitní učitelky učit jen 1. a 2. třídu, aby děti do školy „přilákaly“.

„Válka o děti“ probíhá, někde více, jinde méně zřetelně. Přináší pozitivní i negativní prvky. Bojové linie vedou i v dříve klidových oblastech, v zákopech se bojuje, ve štábech se plánuje. Dětičky z mateřských škol se vodí do počítačových učeben školy, kde si mohou hrát zábavné hry. Zápisy a dny otevřených dveří se organizují podle nejlepších zásad public relations. A školy by měly zvýšit starostlivost o rodiče během akcí jako je *den otevřených*

dveří nebo *schůzka rodičů budoucích prvňáčků* a informovat je o těch aspektech vyučování, které je zajímají, pořádat schůzky rodičů dětí v mateřských školkách a učitelek prvních tříd ZŠ, například na téma „jak připravit dítě na vstup do školy“. V kurzu jsou nyní přípravné dny pro budoucí prvňáčky, takzvané „zvykací středy“, kdy budoucí prvňáčkům ukazují školu, volná učitelka se jim věnuje, zařazují je do třídy na hodinu kreslení apod. Možností také je, pokud má škola více prvních tříd, nabídnout alternativu k tradičnímu vzdělávání, kupříkladu realizovat v jedné ze tříd program *Začít spolu* (Step by step), který by přinesl rodičům jinou možnost ke standardní vzdělávací nabídce. Škola by se však neměla orientovat pouze na program spojený s docházkou do první třídy. Pro vyšší ročníky prvního stupně jsou pořádány nejen školy v přírodě, ale i sportovní a lyžařské kurzy. Tyto aktivity patří ke vzdělávání, zpestřují edukační proces dalšími možnostmi neformálního učení žáků a tím zlepšují klima ve škole. Těmito a dalšími kroky lze zkvalitňovat vyučování ve škole. Téměř 60% ředitelů škol¹¹ uvádí, že získání dětí do prvního ročníku „je vážný problém, žáci chybí“ a „musíme se poměrně hodně snažit“. Ano, snažit se je třeba a znamená to nabízet něco rodičům a tím získat jejich děti pro svou školu. Ovšem tím by rozhodně péče o rodiče končit neměla. Je zajímavé, že „očekávání a obecná spokojenost se školou má s přibývajícím ročníky klesající tendenci. Důvodů může být hned několik: nárůst výchovných problémů, nesplněná očekávání, zvyšování nároků rodičů na školu v průběhu školní docházky dítěte apod.“ (Scio 2008 I.) Právě nesplněná očekávání rodičů (např. jak k nim škola přistupuje) mohou souviset s pocitem zklamání.

Partnerství (resp. spolupráce) školy s rodiči v našich školách kulhá a ani zdaleka nedosahuje úrovně a forem, na které jsou zvyklí v pedagogicky „civilizovanějších“ zemích. Na otázku, jestli mají rodiče reálnou možnost ovlivňovat chod školy a rozhodovat o její budoucnosti, byli dotazováni rodiče i učitelé. 68 % rodičů má pocit, že jim škola nevytváří dostatečný prostor na to, aby mohli ovlivňovat její chod, stejný názor však sdílí pouze 21 % učitelů (odpovědi ne a spíše ne). Odlišný názor obou skupin je ještě patrnější z četností odpovědí ano a spíše ano. Přesvědčení, že rodiče mají příležitost rozhodovat o budoucnosti školy, je šestinásobně vyšší u učitelů (65 %) než u rodičů (11 %). (Scio 2008 I.) Opravdu si učitelé myslí, že jejich občasné setkání na třídní schůzce a mnohdy víceméně formální účast několika rodičů v radě školy je naplnění zmíněného spolurozhodování? Jak by mohla a měla spolupráce probíhat?

¹¹ Z počtu 384 ředitelů škol, kteří odpovídali v roce 2008. (Scio 2008 I.)

Komunikace s rodiči

Komunikaci s rodiči, která se týká zejména třídního učitele, jsem popsal dříve. Vedení školy do této jeho sféry zasahuje především v případě problémů. Přitom by právě vedení škol mohlo způsob komunikace mezi třídním učitelem a rodiči regulovat tak, aby tím vycházelo vstříc potřebám rodičů, nastavit taková pravidla, aby rodiče své informace dostávali průběžně a v době, kdy je to pro ně potřebné. Tím nemám na mysli internetové zpravodajství o známkách, které není z mnoha důvodů vhodné (viz kapitola o hodnocení) a ke kterému také nemá část rodičů přístup¹². Komunikovat s rodiči znamená je také smysluplně informovat třeba rozesláním školního časopisu nebo pravidelných informačních listů. Lze využít vývěsku pro rodiče, pravidelně aktualizovanou a přístupnou na veřejnosti, rodičovský koutek, bazary, večery rodičů (a prarodičů) a podobné, u nás nepřilíš frekventované akce.

Pokud nefunguje normální kontakt s rodiči a průběžné předávání informací, může se stát, že jediným stykem rodiče se školou je jeho pozvání „na kobereček“. To je pak často poslední možností, když styk s třídním učitelem neprobíhá na potřebné úrovni. Ani pak bychom neměli rodiče „pucovat“ za prohřešky jeho dítěte, ale využít jejich přítomnosti na předání informací o vzdělávání a výchově žáka a dohodě k lepší spolupráci. Na druhou stranu školy někdy nechávají až příliš problém „uležet“, i když je legitimní a potřebný tvrdší postup. To neprospívá ani dítěti ani klimatu školy. Učitelé si stěžují, že někteří rodiče nemají o své dítě ani nejmenší zájem a na podněty školy nereagují. Jde o jasný případ zanedbávání péče a řešení je v kompetenci jiných institucí, kterým je škola povinna a oprávněna dát podnět.

---

¹² Ukazuje se také, že přes prvotní nadšení zájem rodičů o sledování známek upadá. Populárnější u rodičů je, když jim přijde SMS, že jejich dítě do školy nedorazilo (na středních školách, kde děti vcházejí do školy prostřednictvím čipů).

Chyba však nebývá na straně rodičů, protože drtivou většinu vzdělávání jejich dětí zajímá. Avšak je to škola, která je včas nepodchytí a odsune jejich úvodní nadšení k hranicím apatie, jenž se u některých nárazově přeruší až v posledním ročníku. Jako by pouze ten byl pro budoucnost jejich potomka důležitý.

Zapojení rodičů do života školy

Rodiče je nutné zapojit do života školy mnohem více, než je to v našich podmínkách běžné. Pozvánka na každoroční akademii nestačí, to je jen dobrý začátek. Pak je tu také sportovní den, soutěže na Den dětí, škola může pořádat vernisáž výtvarné soutěže, zpívání vánočních koled na školních schodech, burzy, dětské vědecké konference, dny rodičů nebo rodičovské dílny, na kterých dospělí představují své povolání a mnoho dalších akcí. Nezapomínejme také na projektové a tematické dny.

Na každou akci je pak vhodné rozeslat rodičům náležitou pozvánku a věnovat jim péči. Průvodci z řad šikovných žáků, kteří se třeba i jen o hrstku rodičů budou starat a informovat je udělají jistě dobře svou práci. Na začátku možná nebude účast největší, ale počty rodičů budou postupně na těchto akcích přibývat a pedagogy bude motivovat pozornost veřejnosti. Na své třídní úrovni pak i učitelé zvou rodiče jako doprovod školních akcí, především školních výletů, ale i různých projektových dnů. Dobře se osvědčují otevřené (ukázkové) hodiny nebo sobotní výuka, kterou vedou žáci.

Zde musím odložit svou přísloušnou skromnost stranou a zmínit se o řediteli školy v Žacléři, kterého jsem potkal na vzdělávacím modulu pro vedoucí pedagogické pracovníky. Vrtalo mu hlavou, zda zkusit či ne pozvat rodiče, tak jak jsem o tom s ním mluvil. Důvodů pro obě varianty našel mnoho, ale nakonec se rozhodl a nechal svého učitele na informatiku zhotovit pozvánky na projekt Den podzimu. Děti ve čtvrtek nesly domů

pozvánky na akci, které se konala dopoledne už dalšího dne (!). Ze 150 pozvánek se vyklubala účast 30 rodičů. Ti byli celou akcí velmi potěšeni, stejně tak jako učitelky, které pan ředitel postavil před hotovou věc a které se zprvu velmi polekaly. Strach a obavy tedy vystřídalo nadšení a spokojenost všech.

Právě sebedůvěra školy a učitelů přizvat ke své práci rodiče a nabízet jim spoluúčast je již znakem vhodného přístupu a kvality. Rodiče vidí nejen prostředí, vzdělávací postupy a další aktivity, poznají možnosti školy, ale také získají reálnější obrázek o svém dítěti. Na oplátku mohou učitelé očekávat, že od rodičů získají podporu, která se přesune i do domova dětí. Ale to vyžaduje, aby sám učitel věřil sám sobě a své práci. Někteří se obávají pustit si kohokoliv do třídy, což je pochopitelné, neboť je známým poznatkem, že naše výkony před diváky klesají, vykonáváme-li činnost, ve které si nevěříme. Ale platí i opak, činnost, kterou ovládáme, publikum (složené z rodičů) ještě zlepšuje. A takový divák nám může mnoha způsoby pomoci. Rodiče jsou (ať již mají jakoukoliv profesi) odborníky na své vlastní dítě a zbavovat se jich je zbytečný přepych. Vedení školy by mělo dobře sledovat argumentaci odpůrců podobné úzké kooperace a analyzovat, zda-li to není výpověď o kvalitě jejich vlastní práce.